

Taidelähtöiset menetelmät kuntouttavassa työssä ja asiakkaiden sekä yhteistyökumppaneiden kokemukset niistä

Eeva Ratia

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Taidelähtöiset menetelmät kuntouttavassa
työssä ja asiakkaiden sekä yhteistyökumppa-
neiden kokemukset niistä

Eeva Ratia
Sairaanhoidajakoulutus
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2019

Eeva Ratia

Taidelähtöiset menetelmät kuntouttavassa työssä ja asiakkaiden sekä yhteistyökumppaneiden kokemukset niistä

Vuosi 2019

Sivumäärä 36

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli kartoittaa kehitysvammaisten kuntoutujien kokemuksia museokäynneillä Keravan taidemuseossa ja yhteisötaideprojektissa. Tavoitteena kerätä kokemuksellista tietoa, miten kehitysvammaiset kuntoutujat ovat kokeneet osallistumisen Osallistava taide II hankkeessa kehitettyihin uudenlaisiin palvelumalleihin. Opinnäytetyössä kartoitettiin taidelähtöisten menetelmien vaikutusta osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemisessa sekä syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Opinnäytetyö tehtiin Keravan taidemuseo Sinkan Osallistava taide II hankkeessa. Tutkittava kohderyhmä oli Keravan työkeskuksen kehitysvammaiset kuntoutujat. Opinnäytetyöstä saatua tietoa voidaan käyttää hankkeessa syntyneen yhteistyön kehittämiseen erityisryhmien ja palvelun tarjoajien välillä. Tuoreen tutkimustiedon mukaan taiteen positiivisista vaikutuksista Suomessa tarvittaisiin lisää yksilön kokemukseen liittyvää tietoa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin havainnointia ja ryhmäteemahaastattelua. Haastatteluun, joka toteutettiin yhteisötaideprojektin jälkeen, osallistui 7 työkeskuksen kuntoutujaa. Aineistoa analysoitiin teemoitellen. Opinnäytetyön tulokset kertovat kehitysvammaisten kuntoutujien kokeneen hankkeessa käytetyt taidelähtöiset menetelmät hyödyllisiksi. Projektin aikana kuntoutujat olivat löytäneet uusia puolia itsestään ja kuntoutujien tietoisuus omasta itsestä vahvistunut. Monella haastatelluista oli syntynyt oma käsitys taiteesta kokemisen kautta. Yhteisötaideprojektiin osallistuneet kuvasivat tunnelman tapahtumissa tärkeäksi ja ohjaajan persoonalla oli suuri merkitys. Syrjäytymisen ehkäisyssä kokemukset osallisuudesta vahvistivat yhteisöllisyyttä ja itsetuntoa. Keravan taidemuseo Sinkka koettiin tutuksi paikaksi, jonne voisi mennä itsenäisesti.

Keravan työkeskuksen kuntoutujat toivoivat projektille jatkoa. Kehittämisehdotuksia esitettiin innostuneesti haastattelun aikana. Osallistava taide hankkeen osallistujien kehittämisehdotukset voitaisiin nähdä potentiaalisena voimavarana ja tulevaisuudessa osallistaa erityisryhmiä, myös suunnitteluun ja kehittämiseen. Tärkeimpänä tekijänä kuntoutujat pitivät yhdessä tekemistä ja uuden kokemista.

Asiasanat: Taidelähtöiset menetelmät, osallisuus, voimaantuminen, kehitysvammaisen kuntoutuja

Art-based methods for rehabilitative work and the experiences of the customers and partners.

Year 2019

Pages

36

The purpose of this thesis was to map the experiences of rehabilitators with developmental disabilities on museum visits at the Kerava Art Museum and the community art project. The goal was to gather experiential information on how people with intellectual disabilities have experienced participation in new service models developed in participatory museum II project. The thesis explored the impact of art-based methods on experiencing inclusion and communality and preventing exclusion.

The thesis was commissioned by the Kerava Art Museum's Sinkka Participating Museum II Project. The target group to be examined was the rehabilitators of the Kerava work center. The thesis data can be used to develop the cooperation between the special groups and service providers. According to recent research, more knowledge about individual experience would be needed about the positive effects of art in Finland.

The thesis was implemented as a qualitative research and as a data collection method observation also group theme interviewing were used. The interview that took place after the community art project was participated by 7 work center rehabilitators. The material was analyzed by themes. The results of the thesis tell us that the art-based methods which were used in the project were experienced useful according to the people participating with the Project. During the project, the rehabilitators discovered new aspects about themselves and their self-awareness was strengthened. Many of the interviewees had gained their own understanding of art during the period of experience. In preventing exclusion, experience of inclusion strengthened community spirit and self-esteem. Kerava Art Museum Sinkka was felt as a place where you can go also independently.

The rehabilitators of the Kerava work center hoped that the project continues. The suggestions for development were presented with enthusiasm during the interview. Participatory art project development suggestions can be seen as a potential resource for specific development groups and it could be also a resource for the design and development of operational models. The most important factor for the rehabilitators was to work together and gain new experiences together.

Keywords: Art-based methods, inclusion, empowerment, rehabilitator with disability

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Teoria	6
2.1	Keravan taidemuseo Sinkka.....	6
2.2	Osallistuva museo II -HYVINVOINTIA TAITEESTA HANKE	7
2.3	Keravan työkeskus	8
2.4	Taide	9
2.4.1	Taidelähtöiset menetelmät	10
2.4.2	Yhteisötaide	11
2.5	Taide terveydenhuollossa	12
2.6	Voimaantuminen.....	14
2.7	Kehitysvammainen kuntoutuja.....	14
2.8	Syrjäytyminen	15
3	Menetelmät.....	16
3.1	Kvalitatiivinen tutkimus	16
3.2	Aineistonkeruu	17
3.3	Aineiston analysointi	18
4	Tulokset	19
4.1	Tutustumiskierrokset taidemuseo Sinkkaan.....	19
4.2	Hatuntekijän paja	20
4.3	Ryhmäteemahaastattelu	22
5	Pohdinta.....	23
5.1	Johtopäätökset	23
5.1.1	Voimaantumisen ja osallisuuden kokemukset.....	23
5.1.2	Syrjäytymisen ehkäisy taidemenetelmien keinoin	24
5.2	Kehittämissuhteet	25
5.3	Etiikka	25
5.4	Luotettavuus.....	26
6	Lähteet.....	28
7	Liitteet.....	32

1 Johdanto

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Keravan työkeskuksen kehitysvammaisten kuntoutujien osallisuuden ja voimaantumisen kokemuksia sekä taidelähtöisten menetelmien vaikutusta syrjäytymisen ehkäisemisessä. Opinnäytetyön tilaajana toimi Keravan taidemuseo Sinkka, jonka Osallistava museo II hankkeessa opinnäytetyö tehtiin.

Osallisuudella on tutkitusti suuri merkitys syrjäytymisen ehkäisemisessä. Osallisuus on yksinkertaisimmillaan monien eri tarpeiden tyydyttämistä. Voidakseen kokea osallisuutta tulee ihmisen saada yhteys omiin voimavaroihinsa. Osallisuuden tarvitaan myös ihmisten välinen vuorovaikutus. Leikkiminen, uteliaisuus ja lapsenomainen asioiden hämmästely auttaa toteuttamaan luovuutta ja vapauttaa ihmistä käyttämään omaa potentiaaliaan. Sadun ja taiteen keinoin voi heikompisainen levätä hetken huolistaan ja saavuttaa merkityksellisiä kokemuksia. Normaalisissa arjessa huolien keskellä on harvoin väljyyttä, jota tarvittaisiin mielikuvituksen heräämiseen. Kun ihminen kokee voimattomuutta yksin, voi hän kuitenkin ryhmässä löytää itsestään voimavaroja. (Isola ym. 2017.)

Taidemenetelmien positiivisia vaikutuksia on tutkittu paljonkin viimeisen vuosikymmenen ajan. Käänteentekeviä tutkimuksia ovat olleet 90-luvulla YK:n ja Unescon aloitteesta syntynyt Arts in hospital hanke, jonka pohjalta toimii tänäkin päivänä Suomessa kulttuurista mielenterveydestä seura. Aiempien tutkimuksien mukaan taiteen positiivisista vaikutuksista tarvittaisiin tutkimusta yksilöllisiin kokemuksiin perustuen. Tätä kautta saataisiin tietoa mitä tutkittavat itse kertovat merkitykselliseksi. (Lehikoinen & Vanhanen 2017.)

2 Teoria

2.1 Keravan taidemuseo Sinkka

Keravan museopalveluihin kuuluu kaksi eri museota. Keravan museo on perustettu 1955 ja on kulttuurihistorialtaan vanhimpia Keski-Uudellamaalla. Museoon on kerätty ja tallennettu Kerava-laisuuteen liittyviä esineitä, asiakirjoja, muistitietoa ja tallenteita. Keravan museossa sijaitsee Keravan teollisuuden historiaan ja Suomen taideteollisuuden historiaan liittyvät Stockmannin kokoelmat. Museo myös tuottaa julkaisuja kulttuurihistoriasta ja toimii Heikkilän kotiseutumuseon ylläpitäjänä. Keravan taidemuseo Sinkkan toimintaperiaatteena on yleisöä osallistava toiminta. Toiminnan painopisteinä ovat yhteisötaiteellisten projektien ja hyvin-

vointi palveluiden tuottaminen. Yhteisötaiteen avulla pyritään lisäämään osallisuuden tunnetta sekä tuomaan merkityksellisiä kokemuksia yksilöille sekä yhteisöille. Museon pyrkimyksenä on osallistaa paikallisia tuoden heitä vuorovaikutukseen museon yleisön kanssa. Sinkalla on vapaaehtoistoimintaa, joka mahdollistaa erityisryhmien museovierailut. Keravan taidemuseo Sinkka on jatkuvasti kehittyvä, innovatiivinen ja moderni kulttuurinen kohtaamispaikka. (Keravan taidemuseo.)

2.2 Osallistuva museo II -HYVINVOINTIA TAITEESTA HANKE

Opinnäytetyö toteutettiin Keravan taidemuseo Sinkan osallistuva museo II hankkeessa. Hankkeessa pyrittiin luomaan palvelumalleja sosiaali- ja terveystalouden yksiköiden kanssa. Asiakaslähtöisten museopalveluiden kautta taidemuseo pyrkii luomaan käytäntöjä ja parantamaan museon palveluja sosiaali- ja perhepalveluiden suuntaan. Osallistuva museo II on jatkoa vuonna 2015-2016 toteutetulle osallistuva museo hankkeelle. Tuolloin kartoitettiin taide ja museokeskus Sinkan palvelu tarjontaa ja lähdettiin kehittämään museopalveluita asiakkaiden kanssa. Hanke tavoitti uusia asiakasryhmiä ja loi vankkaa pohjaa osallistaville museopalveluille. Osallistuva museo II hankkeen tavoitteena oli löytää käytännöllinen toimintamalli, jolla taidetoimintaa juurrutettaisiin osaksi hoitotyön arkea. Hankkeen lopuksi oli tavoitteena kirjata jatkotoimenpiteet yhteistyön ylläpitämiseksi. Hankkeessa oli suunniteltu kehitettävien toiminnallisten palvelumalleja yhdessä asiakkaiden kanssa. Esimerkiksi työpajoja ja pop-up näyttelyitä. Hankkeessa pyritään ehkäisemään syrjäytymistä ja osallistamaan eri väestöryhmiä. (Keravan taidemuseo.)

Hankkeeseen osallistuvien monien eri erityisryhmien vuoksi ja aikataulujen takia opinnäytetyö päädyttiin rajaamaan Keravan työkeskuksen kanssa toteutettavaan yhteisötaideteokseen sekä näyttelyvierailuihin museossa. Yhteisötaideteos toteutettiin syksyllä 2018 Liisa ihmemaassa näyttelyn yhteydessä. Opinnäytetyö aloitettiin 3/2018 ja se on edennyt hankkeessa järjestettävien tutustumiskäyntien ja yhteisötaideteoksen tahtiin.

Näyttelyvierailut alkoivat maaliskuussa ja jatkuivat kesäkuun loppuun asti. Yhteisötaideteos toteutettiin syksyllä 2018. Taidemuseo Sinkka järjesti erityisryhmille omat ohjatut kierrokset, jonka aikana heitä pyrittiin osallistamaan kerronnan ohessa. Museokäynti toimii heillä virkistys hetkenä työkeskustoiminnan lomaan. Osallistujien ikärakenne sekä kehitysvamman laatu oli laaja.

Museossa oli esillä opinnäyttelyön aikana kolme eri näyttelyä: Ajan kaikuja Tokio Berliini Kerava näyttely. Joka juhlistaa kalevalaseuran 10-vuotista taiteilijan Kalevala projektia. Näyttelyssä oli esillä 15 taiteilijan puhuttelevia teoksia kolmelta mantereelta. Toisena näyttelynä Naivismin pioneereja-värikkään elämän rakastajat. Tämä naivistisen taiteen päätapahuman Naivistit litalassa 30-vuotis juhlanäyttely esitteli suomalaisten naivistisen taiteen pioneerien töitä. Naivismin pioneereja näyttelyyn liittyvä museokierros toteutettiin esiintyvien klovnien ohjaamana. Kolmantena näyttelynä oli Liisa Ihmemaassa. Näyttelyn teoksissa taiteilijat ovat katsoneet maailmaa Lewis Carrollin Liisa ihmemaassa teoksen hahmon Liisan silmin. (Keravan taidemuseo.)

Liisa ihmemaassa näyttelyn yhteyteen järjestettiin yhteisötaideteos Hatuntekijän paja. Työkeskuksen kuntoutujat tekivät pajoissa taiteilijan johdolla omat hatut Liisa ihmemaassa henkeen. Hatut asetettiin esille näyttelyn yhteyteen.

2.3 Keravan työkeskus

Keravan työkeskuksen toiminta on Keravan kaupungin järjestämää. Toiminta on lain mukaan järjestettyä sosiaali- ja terveystalveluiden tuottamaa tukitoimintaa arjessa selviytymiseen. Asiakkaina ovat työikäiset mutta työkyvyiltään vajaakäykyiset kuntalaiset. Asiakkaiden työmarkkina asema on heikko ja heillä on tarvetta yksilöllisiin tukitoimiin. Keravan työkeskuksen tilat ovat avarat ja tarkoituksenmukaiset. Sijainti on hyvä Keravan keskustan reuna-alueella. Asiakkaat tulevat työkeskukseen palveluntarpeen arvioinnin kautta keskitetyn palvelu ja asiakasohjausyksikön ohjaamina. (Keravan kaupunki.)

Työkeskus tarjoaa asiakkailleen työtoimintaa keskuksella Oma-toimintana, jossa asiakkaat valmistavat kädentöitä myytäväksi asti. Asiakkaille on myös muita erilaisia palveluja. Ateriapalvelussa asiakkailta on mahdollisuus aterioida työkeskuksella. Kuljetuspalvelut toteutuvat työkeskuksen omalla pikkubussilla. Liikuntapalvelua toteutetaan hyödyntäen hyviä julkisia liikuntapalveluita. Kulttuuripalveluissa myös hyödynnetään kaupungin omia palveluita. Osalla asiakkaista on mahdollisuus työskennellä näissä aterioita ja kuljetuspalveluissa. (Keravan kaupunki.)

Työkeskus tarjoaa palveluitaan myös yrityksille. Tätä käyttävät suuret yritykset tai paikalliset pienemmät toimijat. Palvelu sisältää erilaista pakkaus- ja kokoonpano työtä. Yhteistyökumppaneille tarjotaan myös kuljetuspalvelua näihin pakkaus ja kokoonpano töihin liittyen. Työllistämispalvelu välittää työvoimaa erilaisiin catering tehtäviin sekä kiinteistö ja laitoshuoltoon. Asiakkaat saavat palkan työosuusrahana. varsinainen toimeentulo tulee heille eläkkeen muodossa tai

muista tuista. (Keravan kaupunki.) Osallistuminen taidemuseo Sinkan palveluihin on ollut työkeskuksen kuntoutujille työhyvinvoinnin palvelua. (Keravan kaupunki.)

2.4 Taide

Taide on itsessään hankala määriteltävä, mutta perustuslaki määrittelee sen kuitenkin jokaisen perusoikeudeksi. Kulttuuritoimijoiden ja kulttuurilaitosten tulisi-kin olla esteettömiä ja kaikkien saavutettavissa. Taiteessa tuotetaan merkityksiä ja tunteet ovat siinä vahvasti läsnä. Taiteessa on mahdollista nähdä asioita uudesta näkökulmasta tai luoda uudenlaista ymmärrystä. (OPM 2002.) Tutkitun tiedon mukaan taide vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin. Vaikka taiteella ei voida hoitaa lääketieteellisiä ongelmia, niin taiteen terveystaikutuksilla voi olla vaikutusta kivun hallinnassa, yksinäisyydessä tai vanhenemisessa. Yksinkertaisimmillaan käynti taidenäyttelyssä tai konsertissa tuo elämyksiä ja herättää aisteja. Oman elinympäristön arkkitehtuurilla ja kodin sisustamisella on myös tasapainottava vaikutus. (Von Branderburg 2008.) Osallistuminen taiteen luomiseen voimaannuttaa ja edistää näin kuntoutumista sekä terveyttä yleensäkin. Taideteoksen katsoja taas näkee teoksessa ikään kuin itsensä ja sen mitä luulee tarvitsevänsä. (Sederholm 2007, 146.) Seurantatutkimuksella on myös todettu kulttuuriharrastajilla olevan matalampi verenpaine ja korkeammat prolaktiini sekä adrenaliini arvot, kuin kulttuuria harrastamattomilla. Taiteeseen liittyy myös sosiaalinen osallistuminen, jolla on tutkimuksen mukaan ennenaikaista kuolemaa vähentävä vaikutus. Taidekokemuksiin liittyvän sosiaalisen osallistumisen katsotaan olevan itsenäinen tekijä, muihin terveyttä edistäviin teki-jöihin verrattuna. (Von Branderburg 2008.)

Suomen vammaispoliittisen ohjelman Vampon opetusministerion kulttuuripoliittikan strategian mukaan luovuus ja luovat työntekijät ovat yhteiskunnassa lisääntymään päin. Strategian mukaan yhteiskunta ei kuitenkaan osaa hyödyntää tätä luovuuspääomaa. Kulttuuri ja taide nähdään pysyvinä sivistyneen yhteiskunnan arvoina. Kulttuurin ja taiteen avulla voidaan lisätä kansalaisten hyvinvointia yhteiskunnassa. Käyttämätön luovuuspääoma heijastuu siinä, että elintaso on nousut mutta kansalaisten tyytyväisyys elämään ei ole saman mukaisesti nousussa. Tyytyväisyyden elämään nähdään strategian mukaan syntyvän elämän merkityksellisyydestä, itsensä toteuttamisesta ja henkisestä rikkaudesta. Kulttuuriset oikeudet kuuluvat Suomessa perusoikeuksiin. (Vampo.)

Nykytaiteessa toimintatavat eivät ole enää niin taiteelle tyypillisiä. Yhteisöllisyys ja toiminnallisuus ovat käytettyjä toimintatapoja ja samoin materiaalit

sekä taiteen tekemisen paikka poikkeavat taiteellisesta. Nykyaide pyrkii usein kiinnittämään huomiota arkielämään. Toimintatapojen ollessa uudentyypisiä, voidaan sen avulla tutkia elämän asioita. Nykyaide herättelee myös kysymyksiä minuudesta ja mielipiteistä, saaden näin aikaan keskustelua ja toimintaa (Sederholm 2007, 144-145). Nykyaiteen nähdäänkin haastavan klassista taidetta sekä hämärtävän taiteen ja elämän välisiä rajoja. Haapalainen kuvaa osallistavaa taidetta siten, että taide ikään kuin liukuu jokapäiväiseen elämään ja muodostuu osaksi arkea. (Haapalainen, R.2007, 223-225.)

Taiteen positiivisia vaikutuksia on tänä päivänä tutkittu hyvin laaja-alaisesti. Taiteen positiivisten vaikutusten tutkimuksessa tapahtui läpimurto 1990-luvulla. Tuolloin käynnistyi Arts in hospital hanke YK:n ja Unescon aloitteesta. Hankkeessa oli 18 jäsenmaata mukana. (Strandman-Suontausta 2013.) Suomessa hankkeen nimeksi tuli Terveyttä kulttuurista. Hanketta ovat vuosien saatossa vetäneet Suomen Unesco toiminta, kuntaliitto, taiteen keskustoimikunta ja mielenterveysseura. Tänä päivänä toimijana on Terveyttä kulttuurista mielenterveysseura. Yhteistyössä Suomen mielenterveysseuran kanssa on tavoitteena edistää ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Laitinen 2017).

Haasteena tutkimuksessa nähdään kuitenkin mittaaminen ja tulosten todentaminen. Hyvinvointi vaikutuksia koetaan olevan usein mahdotontakin asettaa mitattavaan muotoon. Lehikoisen ja Vanhasen teoksessa todetaan englantilaiseen tuoreeseen tutkimukseen perustuen tarvittavan tutkimusta, joka keskittyisi yksilöllisiin kokemuksiin. Tällöin tutkittaisiin sitä mitä ihmiset kertovat merkitykselliseksi ja kerättäisiin laadullista kokemukseen perustuvaa tietoa. Suomessa nähdään tällaisen tutkimuksen puuttuvan. (Lehikoinen & Vanhanen 2017.)

2.4.1 Taidelähtöiset menetelmät

Kun tarkastellaan historiaa, voidaan huomata muinaisissa kulttuureissa käytetyn taidelähtöisiä menetelmiä. Filosofit antiikin Kreikassa uskoivat musiikin parantavaan vaikutukseen. Yhteisöjen kansanparantajat voimistivat loitsujen sekä runojen avulla parantumisrituaalien vaikutusta. Tieteen kehityksen myötä vanhat ihmisistä eheyttävät toimintatavat jäivät pois ja ihminen alkoi uskoa tieteen luomaan käsitykseen hyvinvoinnista. Taiteen luonnollinen yhteys ihmiseen on ollut kadoksissa ja taidelähtöisten menetelmien avulla nykyihminen voi tavoittaa kulttuuria arkeensa. (Isotalo 2012.)

Taidelähtöiset menetelmät ovat melko yleinen käsite ja se pitää sisällään monenlaisista toimintaa. Käsitteen alle mahtuu tanssia, kuvallista ilmaisua, kirjoittamista, musiikkia ja draamaa. Menetelmää kuvaa hyvin se, että ainoastaan ohjaaja on taiteen ammattilainen. Toiminta voi olla kasvatuksellista, terapeutista tai yhteisöllistä tekemistä. Työskentelevälle ryhmälle aihe tai teema on yleensä merkityksellistä ja voimaannuttavaa. Osallisuus on hyvin tyypillistä taidelähtöisissä menetelmissä. (Taika 2008-2013.) Taidelähtöisiä menetelmiä käyttävien ammattikunta on hyvin monimuotoinen ja toimijoiden kohdalla vastaava käsite soveltava taide kuvaa heitä hyvin. Taiteen kentällä on tapahtumassa hidaskasvu valmiin teoksen sijasta tekemisen vaiheiden ja erilaisen vuorovaikutteisen toiminnan korostamiseen. Osa ammattilaisista haluaa kuitenkin pysytellä ”taiteilija yhteisössä” nimikkeen alla. Nuorempi taiteilijasukupolvi korostaa yhdessä tekemistä ja teos rakentuukin usein vuorovaikutteisesti yhteistyössä yleisön kanssa. Soveltava taide voidaan jakaa kahteen suuntautumiseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä työyhteisöissä osaamisen vahvistamiseen. (TAIKA-hanke.)

Kun taidetta määritellään hyvinvoinnin näkökulmasta, korostuu siinä taiteen fysiologiset ja psykologiset vaikutukset. Taideteoksen on taiteilija luonut valmiiksi. Taidelähtöisissä menetelmissä taas korostuu prosessi, jonka on tarkoitus herättää yleisöä sekä osallistujaa. Menetelmien avulla syntyvä prosessi tukee tunnetilojen kokemista ja voi nostaa esiin kipeitäkin kokemuksia. Menetelmiä käytettäessä tuleekin ohjaajan tiedostaa, ettei vaikutus ole välittömästi positiivista vaan saattaa aiheuttaa osallistujissa ahdistusta tai muita epämiellyttäviä tunnetiloja. (Lehikoinen & Vanhanen 2017.)

2.4.2 Yhteisötaide

Yhteisötaide on taiteen ammattilaisten ohjaamaa toimintaa ja kohdentuu myös kansalaisille, joilla ei ole aiempaa kosketusta taiteeseen. Yhteisötaide on hyvin vuorovaikutteista ja kommunikoiavaa, sekä sillä saatetaan hakea huomiota kehittämiskohtiin yhteisössä. (Von Branderburg 2008.) Yhteisötaiteessa kohtaa taide, taiteilija ja kansalaistoiminta. Kohderyhminä yhteisöllisessä taidetoiminnassa on usein erityisryhmiä kehitysvammaisia, maahanmuuttajia, vanhuksia ja muita syrjäytymisvaarassa olevia kohderyhmiä. Yhteisöllistä taidetoimintaa toteutetaan taiteelle uudelleenlaisissa ympäristöissä ja avoimissa julkisissa tiloissa, kuten palvelukodeissa. Taiteilijoiden työnkuva on moninaistunut ja yhteisötaiteessa taiteilija tarvitsee monipuolisuutta sekä avaraa maailmankatsomusta. Yhteisöllisessä taide-toiminnassa tapahtuu kokemuksellista oppimista ja muita keskeisiä tekijöitä ovat vuorovaikutus sekä kohtaaminen. Yhteisötaide sisältää osallistujien yksilöllisyyden ja minäkuva lähtee rakentumaan vuorovaikutuksesta muiden kanssa. Prosessi

sisältää osallistujan tunteita, kokemuksia ja vapautumista. Kun asiakas saa rohkeuden kokemuksen taiteessa, voi hän hälventää pelkoja muillakin elämänalueilla. Yhteisötaiteessa on mahdollisuus minäkuvan rakentumiselle. Yhteisötaide on taidemaailmassa jo melko vakiintunut käsite, mutta se nähdään kuitenkin uudistuvana ja kehittyvänä. (Roponen-Lunnas 2013.)

Osallistavan ja yhteisöllisen taiteen havaittu lisäävän tunnetaitojen kehittymistä. Yhteisöllinen taidetoiminta auttaa tunnistamaan ja hallitsemaan eri mielialoja. Tätä kautta arjessa selviytyminen helpottuu, kun vastoinkäymisten ja stressin sietokyky vahvistuu. Vahingollinen käyttäytyminen itseä kohtaan vähentyy, kun impulsseja voi kanavoida rakentavampaan suuntaan. Taiteellinen toiminta nähdään mahdollisuutena purkaa negatiivisia tunteita. Osallistavalla taiteella on myös aktivoiva vaikutus vuorovaikutustaitoihin. Yhteisessä projektissa kysytään neuvoa toisilta ja herää yhteisiä keskustelunaiheita. Näin vuorovaikutus muuttuu yhteisen tekemisen lomassa. Taidetoiminta voi lähentää henkilöitä tai ihmisryhmiä, jotka eivät muussa yhteydessä tulisi vuorovaikutukseen keskenään. Tämän voi nähdä lisäävän erilaisuuden hyväksymistä ja ennakkoluulojen vähentymistä. (Laitinen 2017.)

2.5 Taide terveydenhuollossa

Opetus ja kulttuuriministeriön tulee luo taide- hankkeen tavoitteena oli taiteen ja kulttuurin tavoitettavuuden parantaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hankkeen pitkän aikavälin tavoite on taide ja kulttuuritoiminnan vakiinnuttaminen osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa terveyden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Tulokset hankkeesta kertovat taiteen ja kulttuurin täydentävän sekä monipuolistavan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Hankkeen loppuraportin mukaan soten, kulttuurin ja taiteen kesken tarvitaan ymmärrystä yhteistyön merkityksestä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Kaksivuotisen hankkeen työryhmään kuului asiantuntijoita kuntaliitosta, sosiaali- ja terveysministeriöstä, taiteen edistämiskeskuksesta ja Etelä-Savon sairaanhoitopiiristä. (OPM.)

Hankkeessa käytettiin prosenttitaiteen periaatetta, joka juontaa rakennushankkeissa käytettyyn prosenttiperiaatteeseen. Hanketta on toteutettu kehittämällä uusia toimintatapoja kokeilemalla ja niiden onnistuessa laajentaen mallia uusiin toimintaympäristöihin. Hankkeen pohjalta valmisteltiin ministerien suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hanke on herättänyt myös kansainvälistä kiinnostusta. (OPM.)

Terveydenhuollossa taide voi näkyä elinympäristössä. Sairaalan julkisivussa jo rakennusvaiheessa suunniteltuna, sairaalan sisätiloissa seinämaalauksina ja kuvina sekä taideteoksina. Taide voi esittäytyä sairaalaosastoilla vierailevina sairaalaklovneina tai palvelutaloissa erilaisten taidemenetelmien muodossa. Hoitolaitoksista voidaan vierailta erilaisissa matalan kynnyksen kulttuuripalveluissa tai viedä taide-esityksiä suoraan hoitolaitoksiin. Nykyaikana mahdollisuus välittää esityksiä digitaalisten kanavien kautta. Hankkeen mukaan taiteella on merkitystä kokonaisvaltaiseen terveyteen ja hyvinvointiin sekä esimerkiksi sairaaloissa menetelmiä voidaan käyttää yksittäisissä toimenpiteissä osastoilla. Hankkeen kokeilussa vahvaa näyttöä saatiin sairaalaklovnien hyödystä lapsille laskimokanyylin laitton yhteydessä. Lapset jännittivät vähemmän ja toimenpiteen aikana oli iloa. Hoitajien näkökulmasta klovneilla ei ollut vaikutusta toimenpiteen sujuvuuteen. (OPM.)

Irlannin johtavan taide ja terveysohjelman Waterford healing art on vuodesta -93 tuonut taidekokemuksia Waterfordin yliopistosairaalaan. WHAT säätiö on toteuttanut taiteen ja terveyden keskuksen yliopistosairaalan yhteyteen. Sen mukaan taiteella on vaikutusta yhteiskunnan hyvinvointiin ja sillä voidaan vahvistaa identiteettiä sekä luovuutta. Projekteja on lukuisia vuosittain eri potilasryhmien kanssa. Tällä hetkellä meneillään on kystistä fibroosia sairastavien nuorten taideprojektista näyttely. (WHAT 2017.)

Jyväskyläläisessä Viitakodissa toteutetun Jyväskylän ammattikorkeakoulun toteuttaman Lystihankkeen yhteydessä oli huomattu asukkaiden tyytyväisyyden ja elämänilon kasvamista. Erilaisten luovien menetelmien käyttö tuo myös hoitajille voimavaroja esimerkiksi saattohoitotilanteessa. Huonokuntoistenkin potilaiden on huomattu osallistuvan mielellään voimavarojen mukaan. Myös omaisilta oli saatu hyvää palautetta. Luovan toiminnan on Lysti hankkeessa nähty tukevan osallisuuden ja sosiaalisuuteen. (Jamk 2011.)

Taidemenetelmillä on todettu monenlaisia terveysvaikutuksia. Kokonaisvaltaisen terveysvaikutuksen lisäksi hoivatyön osana on tapahtunut hoitotulosten paraneamista, erilaisten oireiden vähenemistä, kipu ja rauhoittavia lääkkeitä on pystytty vähentämään. Taidemenetelmien avulla on myös mahdollista lievittää stressiä ja pelkoa eri toimenpiteisiin. Pitkäaikaissairaista potilaista dementikoilla on todettu hyviä vaikutuksia kognitiivisiin toimintoihin sekä Parkinsonin tautia sairastavat ovat saaneet apua liikuntakyvyn ylläpitämiseen liikunnallisista taidemenetelmistä. Osallistumisen taidetoimintaan on havaittu pienentävän riskiä varhaiseen kuolemaan ja lisäämään eliniän odotetta. (Laitinen 2017.)

2.6 Voimaantuminen

Voimaantumisella kuvataan sisäistä voimantunnetta. Se on prosessi, joka lähtee ihmisestä itsestään ja saa hänet löytämään voimavaransa. Voimaantumiseen sisältyy sekä vastuuta että vapautta. Palvelujen käyttäjänä kuntoutuja on paras asiantuntija omassa elämässään. Voimaantumisen avulla yksilö voi paremmin oppia hallitsemaan olosuhteita ja maksimoida elämisen laatuaan sekä tavoitella henkilökohtaisia päämääriä. Voimaantumiseen kuuluu oikeudenmukaisuuden tunne ja se on sisäisesti voimakas kokemus. (Hokkanen 2010.)

Kuntouttavassa työssä voimaantuminen on nähtävissä yritteliäisyyden lisääntymisenä sekä vastuunottamisella muidenkin hyvinvoinnista. Voimaantunut on vapautuneempi ja rohkaistunut käyttämään omaa toimintakykyään omaksi ja muiden hyödyksi. (Hokkanen 2010.) Kuntoutumisen päämääränä voidaankin nähdä voimaantuminen (Mäkinen 2010).

Voimaantumisen läheisenä sukulaisena nähdään osallisuus. Osallisena voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Valtioneuvoston selonteossa vammaispolitiikasta ja osallisuudesta todetaan, että osallisuus edellyttää vammaisten mahdollisuutta osallistua kaikkeen heitä koskeviin päätöksiin ja suunnitteluun. Osallisena voi kuulua yhteisöön ja toimia yhteiskunnassa ja sen eri osa-alueissa. Se nähdään kolmiosaisena kokemuksena, johon kuuluu vaikuttaminen, kuuluminen ja toimiminen. (Mäkinen 2010.)

2.7 Kehitysvammainen kuntoutuja

Kehitysvammaa määriteltäessä tulee nykytiedon mukaan ottaa huomioon kehitysvammainen vuorovaikutuksessa ympäristöönsä, elinpiiriin ja yksilölliseen kehitykseen liittyvine tekijöineen. Kehitysvammaisen on vaikea omaksua uusia asioita ja ymmärtää. Diagnooseja voi olla useita, eikä kehitysvammaisuus ole enää niin mustavalkoinen. Kehitysvammaisilla on rajoitteita mm. monissa sosiaalisissa ja älyllisissä toiminnoissa. Kehitysvamma määritellään yleensä älylliseksi ja se on joko synnynnäinen, kehitysvaiheessa ilmentyvä tai jonkin tapaturman tai sairauden aiheuttama. Vammaisuus ei aina näy päällepäin ja vammaisuutta on monen laatuista. Vammainen voi myös kokea vammaisuutensa erilaisena kuin miten se ulkopuolelta määritellään. (Savilahti 2009.)

Suomessa käytetään ICD-10 tautiluokitusta. Kehitysvammaa diagnosoidaan kolmen kriteerin mukaan, joita ovat älykkyydosamäärä alle 70, taidot eivät yllä ikä tasolle ja vamma on kehitykseen liittyvää. Vammaisuus ei aina näy päällepäin ja vammaisuutta on monen laatuista. Vammainen voi myös kokea vammaisuutensa

erilaisena, kuin miten se ulkopuolelta määritellään. Vammaispalvelulaki turvaa kehitysvammaisen mahdollisuuden tasa-arvoiseen elämään. (THL.) YK:n vammais-sopimuksessa on määritelty kuntoutuksen tavoitteiksi itsenäisyys, osallisuus, täysimääräiset kyvyt ja osallistuminen elämän eri osa-alueilla ja yhteiskunnassa. Kuntoutuksen tarpeessa tulee huomioida yksilöllisyys. (Tukiliitto.) Kansainvälinen yhteistyö velvoittaa Suomea noudattamaan kansainvälisiä linjauksia vammaispolitiikassa. Siinä eri järjestöillä on merkittävä rooli vammaispolitiikan toiminnoissa. Suomi tunnetaan kansainvälisesti aktiivisena tukijana vammaispolitiikan kehittämisessä. Vampo myös kerää tietoa toteutuneista työtehtävistä. (VAMPO.)

Vammaisten kohdalla on kansainvälisissä tutkimuksissa todettu taidelähtöisestä toiminnasta hyötyä itsetunnon kehittymisessä ja vahvistavan käsitystä omasta itsestä. Taidelähtöisen ryhmätoiminnan avulla vammaisen voi kokea yhteenkuuluvaisuutta ja oppia luovuuden ilmaisemista yhdessä muiden kanssa. Taidemenetelmien on todettu myös tukevan motoriikan kehittymistä sekä auttavan oman kehon hahmottamisessa. Taidelähtöinen toiminta antaa myös mahdollisuuden keskusteluun taiteesta. (Sutela 2017.)

Kuntoutuksella tavoitellaan kehitysvammaisen mahdollisimman itsenäistä elämää. Kuntoutuksen tavoitteena on osallisuus kaikkialla yhteiskunnassa. Kuntouttava toiminta on hyvin pitkäjänteistä asiakaslähtöistä toimintaa. Kuntouttava työtoiminta pyrkii ehkäisemään syrjäytymistä sekä kehittämään toimintakykyä. (THL.)

2.8 Syrjäytyminen

Syrjäytymisen käsite nähdään hyvin moniulotteisena. Ihminen on alttiimpi syrjäytymiselle elämänvaiheiden muutoskohdissa. Riski syrjäytymiseen kasvaa suureksi, jos lapsi kasvaa syrjäytymisen tunnusmerkkejä sisältävässä ympäristössä. Syitä syrjäytymiseen on useita, aiemmin puhuttiin huono-osaisuudesta. Syitä voi olla köyhyys, työttömyys, mielenterveys ja päihdeongelmat tai muut syyt, jotka estävät ihmistä osallistumaan yhteiskunnan toimintoihin. Köyhyyttä on vaikea mitata. Suomessa on lisääntynyt lapsiperheiden köyhtyminen ja työttömillä sekä opiskelijoilla nähdään olevan riskitekijöitä köyhtymiseen. EU:lla on strategisena tavoitteena vuoteen 2020 mennessä vähentää köyhyydessä ja syrjäytymisvaarassa olevien määrää. Suomi on laatinut v.2015 kansallisen suunnitelman pienituloisten, syrjäytyneiden ja työttömien aseman ja lapsiperheiden köyhyyden vähentämiseksi. (STM.)

Syrjäytyminen ja heikompi terveys liittyvät vahvasti toisiinsa. Mielenterveysongelmat ovat erityisesti nuorilla yleisiä. Nuorista syrjäytyneistä 60% käyttää mielialalääkkeitä. Terveyspalvelujen kustannukset myös nousevat moninkertaisiksi. (Potilaan lääkirilehti.) Syrjäytymisen on todettu vaikuttavan myös riskiin kuolla sepelvaltimotautiin (Jääskeläinen 2009).

3 Menetelmät

3.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä olivat: Miten taidelähtöiset menetelmät edistävät työikäisen kuntoutujan voimaantumisen ja osallisuuden kokemuksia? Voidaanko taidelähtöisten menetelmien avulla ehkäistä syrjäytymistä?

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä oli laadullinen tutkimus. Tällä menetelmällä voidaan tutkia elämisen maailmaa ja pyrkiä tavoittamaan kehitysvammaisten kuntoutujien kokemuksia. Laadullinen tutkimus ymmärretään usein pehmeämpänä tutkimusmenetelmänä kuin määrällinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa tarvitaan kuitenkin hyvä suunnitelma ja toteutus sekä dokumentointi. Tutkimusmenetelmä on usein painottunut aineistolähtöiseksi, mutta tulee myös pohjautua teoriaan ja siihen voi sisältyä määrällisen tutkimuksen muotoja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Laadullisen tutkimuksen menetelmin haettiin vastauksia tutkimuskysymyksiin: Miten taidelähtöiset menetelmät edistävät työikäisen kuntoutujan voimaantumisen ja osallisuuden kokemuksia? Ja voidaanko taidelähtöisten menetelmien avulla ehkäistä syrjäytymistä?

Laadullinen tutkimus toteutettiin tässä opinnäytetyössä havainnoiden ja ryhmäteemahaastattelulla. Nämä tapahtuivat Keravan taidemuseon Sinkan osallistuva museo II hankkeessa. Hankkeeseen sisältyi ohjatut tutustumiskäynnit taidemuseon näyttelyihin sekä yhteisötaideprojekti, jossa toteutetaan Liisa ihme maassa hatuntekijän paja taiteilijan johdolla. Teoksen toteuttamiseen osallistuvat Keravan työkeskuksen kehitysvammaiset- sekä mielenterveyskuntoutujat.

Tutkimus suunnitelma kehittyi opinnäytetyön toteutuksen mukana. Havainnointia tehtiin osallistumalla yhteisötaideteoksen toteuttamiseen sekä museokäynneille. Havainnoinnin tueksi tehtiin ryhmähaastattelu, jonka tarkoituksena on tarkentaa kuntoutujien kokemuksia. Museokäynneiltä tallennettiin havaintoja, kuntoutujien kommentteja, keskustelun satoa ja palautetta ohjaajille.

3.2 Aineistonkeruu

Opinnäytetyössä käytettiin aineistonkeruumenetelmänä havainnointia ja ryhmäteemahaastattelua. Havainnoinnin osalta pohdittiin roolin luotettavuutta kehitysvammaisten kanssa. Piilo havainnointi herättää eettisiä kysymyksiä ja pohdintaa tutkijan kokemuksen sekoittumisesta kuntoutujien näkökulmaan. Havainnoijana tulee olla tietoinen omasta kokemastaan. Pyrkimällä tunnistamaan oman subjektiivisuutensa voi lopulta olla objektiivinen suhteessa tutkittavaan ryhmään. (Eskola & Suoranta 2014, 17.) Havainnointia pyrittiin selittämään kuntoutujien kokemuksina, sekä avaamaan, että mitä nämä tutkitut tapahtumat heille merkitsevät (Alasuutari 2007). Osallistuvaan havainnointiin kuuluu monia alalajeja ja on yleistä, että osallistumisen. Havainnoin avulla voidaan tarkkailla, onko ihmisten toiminta heidän kertomaansa vastaavaa. Tieteellinen havainnointi eroaa arkipäiväisestä tarkkailusta ja sillä saadaan välitöntä tietoa yksilöiden ja ryhmien käyttäytymisestä. Havainnointia menetelmänä on kritisoitu siitä, että se saattaa havainnoitavien käyttäytymistä. Havainnoitaessa tulee myös pitää tutkittavien ja omat kokemukset erillään. (Hirsjärvi ym. 2009, 212-216.)

Havainnointi toteutettiin Taidemuseo Sinkan ohjatuilla tutustumiskäynneillä näyttelyihin sekä yhteisötaideteoksen yhteydessä. Opinnäytetyön tutkimuksen aikana toteutui kolme eri näyttelyä. Tutustumiskäynneiltä näihin näyttelyihin tallennettiin havainnoiden kuntoutujien kommentteja, keskustelun satoa, eläytymistä ja palautetta ohjaajilta. Tutkijan rooli oli osallistuva havainnointi. Tutkittava ryhmä otti kontaktia sen verran aktiivisesti, että oli luontevaa osallistua osittain. Käyntien lopuksi havainnoidut asiat saneltiin tai kirjoitettiin muistiinpainoina. Tämä osoittautui analyysi vaiheessa tärkeäksi aineistoksi.

Haastattelu toteutettiin ryhmäteemahaastatteluna. Haastattelu yleensäkin tulee suunnitella huolellisesti ja perehtyä haastattelijan rooliin. Teemahaastattelussa aiheet ovat tiedossa. (Hirsjärvi ym. 2009, 212). Ryhmäteemahaastattelussa kuntoutujat voivat olla tukena toisilleen. Toisaalta ryhmädynamiikka saattaa vaikuttaa osallistujien rooleihin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Teemat ryhmähaastatteluun muodostuivat hankkeen tavoitteiden ja teorian pohjalta sekä tapaamisesta kuntoutujien kanssa museokäynnin yhteydessä.

Haastattelu suunniteltiin toteutettavaksi pienryhmässä, jossa oli 7 kuntoutujaa. Haastattelu toteutettiin teemahaastattelurungon avulla (Liite 2). Siinä palattiin lyhyesti odotuksiin, taideteoksen tekovaiheisiin ja siihen miten kuntoutujat ovat osallisuuden taiteen tekemisessä kokeneet. Haastatteluun osallistuvat saivat etukäteen saatekirjeen (liite 1) ja suostumuslomakkeen (Liite 1). Ryhmään valittiin

työkeskuksen ohjaajien avulla 7 vapaaehtoista haastateltavaa. Yhteisötaideteoksen toteutuksen jälkeen sovittiin haastattelusta Keravan työkeskuksessa. Teemojen lomaan jätettiin tilaa vapaalle keskustelulle. Haastattelu järjestettiin etukäteen sovittuna ajankohtana. Kuntoutujat olivat saaneet aiemmin asianmukaiset tiedoksiannot ja haastattelusopimuksen allekirjoitettavaksi. Työkeskuksen ohjaajat eivät osallistuneet haastatteluun. Haastattelun aluksi haastattelijä esitteli itsensä sekä haastattelun tarkoituksen. Saatekirjeen sisältö kerrattiin selkeästi erityisryhmä huomioon ottaen. Tilaisuus oli tarkoitus pitää rentona ja vapaamuotoisena kuitenkin seuraten teemahaastattelurungon kysymyksiä.

3.3 Aineiston analysointi

Analyysimenetelmäksi valittiin teemoittelu. Kvalitatiivisen tutkimuksen analyysiin on monenlaisia menetelmiä. Tavallisimpia niistä ovat teemoittelu, sisällönerittely, diskurssi- tai keskusteluanalyysi. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009.) Teemoittelu voidaan tehdä aineisto tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä teemoittelussa etsitään tekstistä yhteneväisiä tekijöitä. Teorialähtöisessä teemoittelussa tehdään teemoittelu teorian tai viitekehyksen ohjaamana. (KvaliMOTV.) Teemoittelua suositellaan käytettäväksi, kun etsitään käytännön ongelmaan ratkaisua. Tällöin on mahdollista poimia aineistosta olennaista tietoa. Kvalitatiivisen tutkimuksen teemoittelussa on vaarana kompromissit. Tällöin aineisto saattaa jäädä sitaattikokoelmaksi, eikä saada aikaan pidemmälle menevää analyysia. Runsaasti sitaatteja sisältävä aineisto on myös raskaslukuinen ja pitkä. Sitaattien väliin tulisikin sijoittaa riittävästi omaa tulkintaa ja analyysia. (Eskola & Suoranta 2014, 179-181.) Laadullista tutkimusaineistoa teemoitellessa voidaan myös soveltaa määrällisen analyysin muotoja, kuten koodausta tai taulukointia. Ne auttavat havaitsemaan keskeisiä seikkoja aineistosta. Aineistosta teemoitellaan tutkimustehtävien ja kysymysten mukaisia esiin nousevia asioita. (KvaliMOTV.)

Haastatteluaineisto litteroitiin sanasta sanaan. Analyysia tapahtui jo aineiston keräämisen yhteydessä. Hirsjärvi & Remes toteaaakin teoksessaan, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa ja sen monivaiheisessa menetelmässä analyysi toteutuu usein pitkän tutkimusprosessin aikana. Aineiston analyysiin olisi myös hyvä ryhtyä viimeistään heti keräämisen jälkeen. Näin asioiden selventäminen onnistuu helpommin tuoreesta muistista. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009.)

Teemoittelun avulla lähdettiin tutkimaan litteroitua aineistoa. Tutkimusongelmien/kysymysten pohjalta kiinnostavia teemoja löytyi monia. Näistä karsittiin oleellimmat. Aineistoa tarkasteltiin huolellisesti ja pohdittiin yhtäläisyyksiä

sekä myös toisistaan eroavia teemoja. Alkuperäiset ilmaukset järjestettiin valit-
tujen sopivien teemojen alle. Aineistoa tarkastellessa pyrittiin ymmärtämään sitä
mitä kuntoutujat olivat kokemuksistaan kertoneet. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara
2009.)

4 Tulokset

4.1 Tutustumiskierrokset taidemuseo Sinkkaan

Ensimmäinen kosketus tutkittavaan ryhmään tapahtui Ajan kaikuja Tokio Berliini
Kerava näyttelyssä. Taidemuseo Sinkalla oli odottava tunnelma. Ennakkoon oli
saatu tietoa, että osaa ryhmästä voi olla hankala saada mukaan. Kuntoutujat saa-
puivat museolle työkeskuksen ohjaajien kanssa ja kierros lähti käyntiin. Näyttely-
vierailu toteutettiin niin, että ryhmä kiersi etukäteen suunnitellusti henkilökun-
nan kertoessa teoksista. Kuntoutujia oli tarkoitus osallistaa ja kannustaa kerto-
maan mielipiteitään. Kerronta tavoitti kuulijansa hyvin. Enemmistö kuunteli hie-
vahtamatta. Osa kuntoutujista kommentoi kerronnan lomaan rohkeasti. Näytte-
lyssä oli esillä eri kulttuurien taiteilijoiden teoksia Kalevalasta. Moni kuntoutu-
jista tunsikin Kalevalan tarinat ja heidän oli helppo osallistua keskusteluun. Muuta-
malla oli negatiivisempi asenne ja he jäivät seuraamaan sivusta. Kaikki eivät
osallistuneet keskusteluun. Puheliaimmat ottivat suoraan kontaktia myös tutki-
jaan. Kertoen kierroksen aikana paljon elämästään, diagnooseistaan ja yhdessä
pohdittiin taiteen maailmaa näyttelyn teosten kautta. Työkeskuksen kuntoutujien
kommentit olivat suoria ja pelkistettyjä. Joko pidettiin jostakin tai sitten ei. Te-
oksen näyttäessä omituiselta se kerrottiin suoraan ääneen ja siirryttiin seuraa-
vaan. Havainnointi oli haastavaa. Ilmeet olivat vakavia, luultavasti osittain uuden
tilanteen takia sekä kuntoutujille että tutkijalle. Osa porukasta jäi jälkeen heti,
jos ohjaaja puuttui. Opastuksella ja kiinnostavalla kerronnalla oli suuri merkitys.
Myös ohjaajia työkeskukselta tarvittiin pitämään ryhmä kasassa.

Suurin osa kuntoutujista oli hyvin kiinnostuneita näyttelystä. Etukäteen kerrottua
hankaluutta oli esillä vain muutaman henkilön kohdalla. Virkistynyt ja ulospäin
avautunut olemus oli havaittavissa monesta. Sivuun jääneiden näkemistä uudel-
leen jäätettiin mielenkiinnolla odottamaan. Olisiko erilainen suhtautuminen seuraa-
valla kerralla, kun tilanne on tutumpi?

Seuraava näyttely oli Naivismin pioneereja-värikkään elämän rakastajat. Naivistin-
sen taiteen päätapahuman Naivistit Iittalassa 30-vuotis juhlanäyttely. Näytte-
lyssä on mukana Suomalaisten naivistisen taiteen pioneerien töitä. Museokierros
toteutettiin esiintyvien klovnien ohjaamana. (Keravan taidemuseo.) Kierroksen
aluksi klovnit esittäytyivät. Esittelykierros toteutettiin leikkimielisenä matkana

Ranskan kielellä ja kaikki saivat matkaliput. Osallistujat eivät selkeästi pienestä hätkähtäneet ja hauskaa oli. Näyttelyn teokset puhuttivat ja naurattivat. Kaikki kuntoutujat eivät toisaalta ymmärtäneet naivistisia teoksia. Muutama mies kuntoutuja koki näyttelyn typeräksi. Yleinen tunnelma oli kuitenkin kiinnostunut. Havainnoijana koettiin mielenkiintoisena se, miten erityyppiset taideteokset johdattelivat keskustelua ulos taiteen maailmasta eri yhteyksiin. Lopulta ei näyttelyssä keskusteltukaan taiteesta vaan asioista joihin taidekokemus johdattaa. Oliko näistä asioita tullut muussa yhteydessä esiin?

Kolmas näyttely syksyllä 2018 oli Liisa Ihmemaassa. Näyttelyn yhteyteen järjestettiin yhteisötaideteos Hatuntekijän paja. Työkeskuksen kuntoutujat tekivät taiteilijan Eliisa johdolla omat hatut Liisa ihmemaassa henkeen. Hatut asetettiin esille omaan tilaan näyttelyn yhteyteen.

4.2 Hatuntekijän paja

Keravan työkeskuksessa järjestettiin taiteilijan ja työkeskuksen kuntoutujien tapaaminen. Siinä esiteltiin tulevaa yhteisötaideprojektia, jonka tarkoituksena olisi toteuttaa Liisa ihmemaassa näyttelyn yhteyteen kuntoutujien tekemistä hatuista oma näyttelynsä. Tilaisuuteen osallistui myös museolehtori Taidemuseo Sinkasta sekä ohjaajia työkeskuksesta.

Tilaisuus oli luonnollinen ja toteutettu hauskaasti taiteilijan esittämänä sijoittamalla kerronnan lomaan erilaisten hattujen esittelyä. Hatut oli tarkoitus toteuttaa pajoissa Liisa ihmemaassa teemalla. Kuntoutujien oli tarkoituksena suunnitella ja toteuttaa hatut taiteilijan ja ohjaajien avustamina. Lähes kaikki kuntoutujat kuuntelijat keskittyneesti ja lähtivät suunnittelemaan hattu ideaa apukysymysten tuella. Toisille oli helppoa ideoida hattua ja toiset lähtivät liikkeelle käyttämästään hatusta. Oli hyvä, että suunnittelu oli mahdollista kuntoutujan toiminta ja aloitekyvyn mukaan. Joillekin oli haastavaa kirjoittaa valitseman hattu paperille. Toisilla taas suunnittelu rönsyili moneen suuntaan. Monet kuntoutujista tarvitsivat tukea ideointiin.

Liisa ihmemaassa aiheena oli selvästi puhutteleva ja kiinnostava. Kuntoutujat olivat katselleet Liisa Ihmemaassa elokuvaa aiemmin ja heille jätettiin kirja tarkastelua varten. Mahdollisuuksia oli monia ja hattujen suunnittelussa vapaat kädet. Tämä antoi mahdollisuuden tuoda esiin omaa persoonaa sekä sen toteuttamista kykyjen mukaan.

Hatut toteutettiin pajoissa työkeskuksen tiloissa. Taiteilijan mukaan hyvin innostuneessa ilmapiirissä. Hattujen valmistuttua kuntoutujat saivat harjoitella järjestelmäkameran käyttöä kuvaamalla hattuja toistensa päässä. Jokainen pajaan osallistunut sai valita valmiille hatulleen omanlaisen kuvausympäristön. Kaikille tuntuikin olevan selkeää missä haluavat tulla kuvatuksi. Kävimme kuvaamassa hattuja pubin edessä, kirpputorin edessä, työkeskuksen kangaspuiden äärellä. Toisena päivänä oli järjestetty kuvausmatka muu muassa joelle. Suhtautuminen omiin tuotoksiin oli arvostavaa ja hattuja käsiteltiin hellästi, varoen.

Kuvausten jälkeen ripustettiin hatut esille Taidemuseo Sinkkaan ja tutustuttiin Liisa ihmemaassa näyttelyyn. Näyttelypaikalle käveltiin yhtä matkaa työkeskuksen kuntoutujien kanssa. Tapasimme työkeskuksella, jossa kuntoutujat olivat pukeutuneet itse tekemiinsä hattuihin. Kulkue museolle oli hiljainen mutta juhlava. Osalle kuntoutujista oli tärkeää, että ohikulkijat kiinnittivät huomiota. Hatut olivatkin aika huomiota herättäviä. Jollekin oli vähän noloa, että muut huomaavat. Taidemuseo Sinkan Liisa ihmemaassa näyttelyn yhteyteen oli varattu huone Hatuntekijän pajalle. Kuntoutujien tekemät hatut oli tarkoituksena asettaa seinälle. Jo esillä oleva Liisa Ihmemaassa näyttely oli hyvin vaikuttava ja elämyksellinen sekä kuntoutujille, että havainnoijalle.

Hatuntekijän pajan avajaisissa oli ilmassa juhlan tuntua. Kommentteja kuului, että

Jännittävää!
Onkohan joku käynyt katsomassa meidän hattuja?
Onko täällä arvokkaita vieraita?

Pyrimme seuraamaan sivusta elehdintää ja kommentteja. Astuminen sisään hatuntekijän pajan huoneeseen oli koskettava monelle kuntoutujalle. Hatut näyttivät kommenttien mukaan upeilta ja värikkäiltä tummalla seinällä. Tekijöiden persoonana välittyi jokaisesta hatusta. Ylevyys paistoi kuntoutujien kasvoilta ja tyytyväistä hymyä näkyi monen kasvoilla. Kuntoutujien kommentit vastasivat havainnoitua.

Tilassa oli peili, jonka eteen astumalla pystyit peilin kautta näkemään eri hattuja omassa päässäsi. Tämä oli hyvin suosittu ja herätti paljon ihmetystä. Kuntoutujat kehottivat kaikkia innostuneesti menemään peilin eteen. Huoneessa kävi innostunut kuhina. Tapahtumassa oli hankalaa päästä kuntoutujien kanssa keskusteluun lyhyttä kommenttia lukuun ottamatta, koska tilanne oli niin elämyksellinen. Useampi kuntoutuja halusi esitellä oman hattunsa seinällä. Kysyttiin että

Kenen hatusta pidät eniten?

Yhdellä heistä oli erilainen mielipide hatustaan. Se oli hänen mielestä huono. Kasvoilla näkyi kuitenkin innostusta ja silmätkin sädehtivät. Mielipiteitä ilmaistiin suoraan ja lapsenomaisesti eikä mielipiteille havaintojeni mukaan haluttu hyväksyntää. Avajaisissa oli järjestetty ohjelmaa. Työkeskuksen kuntoutuja esiintyi tanssien. Hattuja tuli mukaan esitykseen. Ilmapiiri oli hyvin juhlava, mutta samalla humoristinenkin. Tilaisuudessa oli aistittavissa yhteisöllisyyttä, vuorovaikutuksellisuutta ja lämmintä kohtaamista. Puheita pidettiin ja jokainen pajan toimintaan osallistunut kukitettiin. Tilaisuuden lopuksi oli tarjolla pientä purtavaa ja juotavaa. Tilassa oli mahdollisuus samalla katsoa kankaalta esitystä hankkeen aikana kuvatuista hatuista.

4.3 Ryhmäteemahaastattelu

Tunnelma haastattelun alkaessa oli rauhallinen mutta yllättäen vakava. Kuntoutajat kokivat sen haastattelijan epämuodollisesta tyylistä huolimatta viralliseksi tilaisuudeksi. Haastatteluun kestoksi oli arvioitu 60 min. Haastattelurungon kysymykset oli valittu tutkimuskysymysten pohjalta ja sen mukaan, mitä katsottiin olevan tarvetta tarkentaa. Haastattelulta toivottiin varmistusta havaintoihin. Haastattelutilanne oli rauhallinen ja kysymykset kuunneltiin keskittyneesti. Vastaukset olivat osaan kysymyksistä hyvin lyhyitä. Yksi osallistujista nukahti ja kuorsaus kuului taustalla. Kaksi osallistujista oli hiljaisempia ja vastasi viiveellä, kun kysymys kohdennettiin suoraan heille. Neljä oli hyvin aktiivista. Haastattelu sujui rauhallisesti ja jokainen sai vastata vuorollaan. Hetkittäin keskustelu rönnsyili, mutta huomautettuani asiasta palasi takaisin aiheeseen. Vaikka olin käyttänyt aikaa selkeään ilmaisun suunnitteluun, niin joitakin kysymyksiä ei ymmärretty. Tuolloin jouduin kysymyksen muotoilemaan uudelleen. Tässä tilanteessa pyrin olemaan johdattelematta uudella kysymyksellä.

Haastateltavien kokemus taiteesta oli laaja. Yhdellä oli kokemusta eri taidemuodoista tanssista kuvataiteisiin. Hänelle oli myös helpointa osallistua keskusteluun. Toinen piti musiikkia tärkeänä. Kaikki osallistuneista olivat vaikuttuneita projektista. Moni kertoi, kuinka oli aluksi epäillyt omia kykyjään toteuttaa hattu. Neuvojen avulla ja omaa mielikuvitusta käyttämällä oli lopputulos hieno. Kuului kommentteja

*”ne oli meidän hattuja”,
”näitkö sen hatun minkä tein?”*

Joku sanallisesti mitätöi omaa työtään, mutta olin havaitsevani tietynlaista tärkeyttä projektista kokonaisuutena ja siitä että oli nyt haastateltavana.

Kuntoutujat pitivät tärkeänä sitä, että pääsee erilaisiin paikkoihin ja tutustumaan kaikkiin ihmisiin. Hattujen kuvaamisesta itse valitsemilla paikoilla riitti keskustelua.

”Sain ottaa sillä kameralla kuvia”.

Kuvaaminen oli koettu jännittävänä ja havaitsin sen lisänsen itsevarmuutta ja onnistumisen tunnetta.

Hattujen toteuttamisessa taiteilijan persoona oli kuntoutujille tärkeä.

”Hän oli niin kultainen”

”ilman häntä emme olisi saaneet hattuja ikinä tehtyä”

Lopputulosta eli hattuja pidettiin hienoina sekä ylellisinä. Tunnelmaa myös useaan otteeseen keuhuttiin ylelliseksi ja hienoksi. Kaikkein hauskinta kuntoutujien mielestä oli ollut hattujen kuvaaminen ja peiliteos näyttelyssä. Valmiit hatut kuvattiin kuntoutujan itsensä valitsemassa paikassa.

Haastattelun lopuksi toivottiin kovasti jatkoa vastaavanlaiselle toiminnalle. Kysyttiin kärsimättömästi, milloin seuraava projekti alkaa? Toivottiin savitöitä ja tanssia sekä kyseltiin voiko taidemuseolla käydä myös kahvilla.

5 Pohdinta

5.1 Johtopäätökset

5.1.1 Voimaantumisen ja osallisuuden kokemukset

Voimaantuneella henkilöllä on tietoisuus omasta itsestään ja asemastaan toimintaympäristössä (Mahlakaarto 2010). Taidelähtöisten menetelmien käyttö osallistava museo II hankkeessa antoi havaintojen mukaan kuntoutujille mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen omien voimavarojen mukaan. Monella kuntoutujalla oli haasteita aluksi toteutuksessa. Riittävällä tuella, kannustuksella ja ohjaajien sekä taiteilijan avustuksella mahdollistettiin voimaantumisen kokemusta. Yhteisössä sai myös muilta kuntoutujilta kannustusta sekä neuvoja. Hankkeen yhteisötaideprojekti oli selkeästi suunniteltu ja auttoi luomaan selkeän kuvan kehitysvammaiselle kuntoutujalle hänen omasta roolistaan ja asemasta projektissa. Tämä loi turvallisen ympäristön kehitysvammaisille kuntoutujille toteuttaa itseään. Omasta hatusta muodostui kuntoutujille vähänkuinkin omakuva, josta oltiin ylpeitä ja esiteltiin yksityiskohtia omasta työstä. Tämä oma työ kertoi monella myös omasta itsestä hyvin suoraan. Hattuihin oli haettu ideoita omista harrastuksista ja omista mieltymyksistä. Onnistumisen kokemusten ja omien rajojen ylittäminen toimintakyvyn mukaan oli selkeästi voimaantumista tuottava kokemus taideprojektin aikana. Osallistava opetus ja kerronta näyttelykierroksien aikana

oli haastattelun perusteella ollut opettavaa. Yhteisöllisyys tapahtumissa, kohtaukset muiden kanssa ja taidekokemuksista virinneet keskustelut sekä yleinen hyvä ilmapiiri loivat selkeästi osallisuuden kokemuksia. Osallisuus projektissa toi iloa ja sosiaalista kanssakäymistä uusissa ympäristöissä. Kuntoutujien haastattelun perusteella osallistujat nimesivät juuri yhdessä tekemisen ja uusien asioiden kokemisen tärkeimmiksi asioiksi projektin aikana.

5.1.2 Syrjäytymisen ehkäisy taidemenetelmien keinoin

Syrjäytymisen vastaparina nähdään usein osallisuus, jota vahvistamalla voidaan pyrkiä ehkäisemään syrjäytymistä (Häkkinen 2011). Kuntoutajat työskentelevät työkeskuksessa. Tämä jo itsessään vaikuttaa syrjäytymistä ehkäisevästi. Työllistymisellä katsotaan olevan syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus. Taidemuseo Sinkan hanke oli työhyvinvoinnin palvelua kuntoutujille. Syrjäytymisen ehkäisyssä osallisuuden kokemukset ja taidemenetelmien hyödyllisyys tuli selkeästi esille. Onnistuminen yhteisöllisessä projektissa yhdistää muihin ja muilta saatu positiivinen palaute omasta työstä ja yhteisen ilon jakaminen luo yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Keravan taidemuseo Sinkka ja sen henkilökunta tuli tutuksi kuntoutujille. Haastattelussa muutama kommentoi, että aikoo käydä näyttelyissä itsenäisesti. Todettiin että siellähän voi vaikka käydä kahvilla. Myönteinen kokemus osallisuudesta voisi kannustaa myös hakeutumaan itse vastaavanlaisiin palveluihin. Käyttämään kulttuuripalveluja rohkeasti ja osallistumalla itsenäisesti mieleisiin toimintoihin yhteiskunnassa. Tätä kautta osallisuus yhteiskunnassa ja omassa elämässä kasvaa suojaten syrjäytymiseltä.

Haastattelun ja havainnoinnin perusteella kuntoutajat kokivat projektin aikana mielialan kohoamista ja ylpeyttä omasta saavutuksestaan. Moni tosin vaatimattomasti ilmaisten. He kokivat yhteisötaideteosta toteuttaessaan lepoa kaikista murheista ja iloista oloa hetken aikaa. Ulkoisessa olemuksessa oli havaittavissa positiivista muutosta. Taidemenetelmillä työskentely oli vapauttanut monia enemmän ulos kuorestaan. Yleinen ilmapiiri oli kaikissa tapahtumissa positiivinen ja osallistujat otettiin kunnioittavasti vastaan.

Taidelähtöisten menetelmien käyttö kuntouttavassa työssä sai kuntoutujilta itseltään positiivista palautetta. Tutkittavista ne, joilla ei ollut aiempaa kokemusta taiteesta saivat täysin uudenlaisia kokemuksia. Haastattelussa he kertoivat myös yllättyneensä positiivisesti siitä, miten taidetta voi tehdä kuka vain. Haastattelun aikana ei tullut esiin negatiivista suhtautumista. Sana tunnelma tuli useasti esiin. Kuntoutujat olivat kokeneet hyvän tunnelman kannustavana tekijänä. Myös

taiteilijan persoona sai yleisesti kiitosta. Kuntoutujat kokivat mukavan ja helposti lähestyttävän ohjaajan merkittäväksi tekijäksi.

5.2 Kehittämisehdotukset

Keravan työkeskuksen ohjaajilta saatu palaute oli pääasiassa positiivista. Todettiin lisäksi, että iso ryhmä vaati paljon ohjausta. Osa kuntoutujista jäi heti jälkeen, jos ohjaaja ei ollut luotsaamassa. Nyt kerronta ei aina tavoittanut kaikkia, jotka jäivät jälkeä. Moni kuntoutujista ei ymmärtänyt mitä tarkoittaa jakautuminen kolmeen ryhmään. Kierrosten aikana olisikin voinut havaintojen perusteella olla pienempi ryhmä ja enemmän osallistamista. Ohjaajien palautteen mukaan pidettiin tärkeänä Tyhy-näkökulman huomioimista. Kuntoutujat olivat työikäisiä ja hankkeen tapahtumiin osallistuminen työhyvinvointia. Osallistavaan keskusteluun näyttelykierrosten aikana oltiin tyytyväisiä. Kuntoutujille annettiin riittävästi aikaa vastaamiseen ja ryhmä pidettiin virkeänä ottamalla heidät mukaan keskusteluun.

Työkeskuksen kuntoutujilta tuli haastattelun lopuksi innostunutta ideointia tuleviin Sinkan projekteihin. Tätä potentiaalia voisi käyttää suunniteltaessa vastaavanlaisia projekteja. Ehdotettiin taidekurssia, savitöitä, tanssipajaa ja laulamisen opettelua. Samassa yhteydessä pohdittiin mitä kaikkea taide voi olla.

5.3 Etiikka

Opinnäytetyössä tulee noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut hyvän ohjeet tämän noudattamiseksi. Sen mukaan tiedonhankinta ja arviointimenetelmät tulevat olla eettisesti kestäviä. Suunnittelussa, toteuttamisessa ja raportoinnissa tulee olla yksityiskohtainen. Aiempaa tutkimusaineistoa tutkittaessa kunnioitetaan muiden tutkijoiden työtä viittamalla asianmukaisesti. Opinnäytetyössä tulee noudattaa rehellisyyttä ja huolellisuutta hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Tutkimusryhmän asema ja oikeudet tulee ottaa huomioon. (TENK.)

Tutkimukselle haettiin tutkimuslupa Keravan kaupungilta. Lupa myönnettiin työkeskuksen asiakkaiden havainnointiin taidemuseo Sinkan tapahtumissa sekä haastatteluun Keravan työkeskuksessa. Keravan työkeskuksen haastateltavat saivat saatekirjeen haastattelusta sekä sopimuksen allekirjoitettavaksi. Saatekirjeessä kerrottiin lyhyesti ja selkeästi tutkimuksen tarkoitus ja vapaaehtoisuus haastatteluun, haastattelijan vaitiolovelvollisuus sekä ettei aineistoa luovuteta kolman-

sille osapuolille ja se hävittämisestä asianmukaisesti, kun opinnäytetyö on valmis. Haastateltaville kerrottiin myös haastattelun olevan täysin vapaaehtoinen. Erityisryhmä huomioon ottaen saatekirjeen sisältö ja haastateltavien oikeudet kerrottiin ennen haastattelua uudelleen. Tilanteessa haastateltavat esittivät kysymyksiä ja saivat vastauksia siihen, mikä on tutkimus? Miksi heitä halutaan haastatella? Kuka haastattelija on? Koettiin eettisesti tärkeäksi varata tälle keskustelulle aikaa. Havainnoitavan ja haastateltavan ryhmän anonymiteetti on otettu huomioon. Kuntoutujista ei ole henkilöinä kuvattu tunnistettavia asioita. Tulokset on pyritty raportoimaan tarkasti ja havainnot esittämään avoimesti sekä totuudenmukaisesti.

5.4 Luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida sillä, kuinka tarkasti tutkija on kuvannut tutkimuksen eri vaiheita. Aineiston tulisi olla selkeää ja totuudenmukaista. Haastatteluista tulisi kertoa missä olosuhteissa se tehtiin ja mainita mahdolliset ympäristön vaikutukset sekä häiriötekijät. Haastattelun pätevyudessa tärkeää on se, miten haastattelija kykenee tulkitsemaan vastauksia, joissa on taustalla erilaisia kulttuurisia tekijöitä. Haastattelijan tulee myös arvioida omia virhetulkintojaan. Tuloksissa tutkijan tulisi kyetä perustelemaan vastauksiaan. (Hirsijärvi ym. 1997, 206, 231-233.)

Objektiivisuutta arvioitaessa erotetaan luotettavuus ja niiden puolueettomuus. Havaintojen puolueettomuuteen voi vaikuttaa tutkijassa itsessään olevat tekijät suhteessa havainnoituihin ja kuultuihin asioihin. Laadullisessa tutkimuksessa myönnetäänkin, että näin todennäköisesti tapahtuu. Tutkijan tulisi pyrkiä ymmärtämään haastateltavia omina itsenään. (Tuomi & Sarajärvi. 2018, 158-161.) Tutkimuksen luotettavuutta saattaa myös heikentää haastateltavien taipumus antaa vastauksia, jotka ovat sosiaalisesti suotavia (Hirsijärvi ym. 1997, 206). Opinnäytetyöhön hankittua aineistoa käsiteltiin ja analysoitiin huolellisesti. Haastattelu suunniteltiin tarkasti ja toteutettiin teemahaastattelurungon avulla. Haastattelu-ympäristö oli rauhallinen ja sille oli varattu riittävästi aikaa.

Luotettavuutta heikentävänä tekijänä kehitysvammaisten tutkimisessa koettiin tulkinnalliset asiat. Jokaisen tapaamisen yhteydessä tehtiin esittely ja kerrottiin opinnäytetyöstä. Välillä jäi vaikutelma, ettei asiaa välttämättä ymmärretty. Havainnoinnissa koettiin vähän tirkistelyn makua. Ratkaisuna tähän oli osallistua enemmän kyselemällä ja keskustelemalla. Tällöin toiminta tuntui luotettavammalta, kuin että oltaisiin havainnoitu ainoastaan tarkkailemalla ulkopuolisena.

Kehitysvammaisten eleistä ja ilmeistä oli myös hankala tehdä havainnointia. Yhteisötaideprojektin jälkeen toteutettu ryhmäteemahaastattelu tarkensi hyvin havainnoituja asioita. Havainnoinnin osalta pyrittiin nopeaan tallennukseen heti tapahtumien jälkeen. Tapahtumien aikana kirjoitettiin muistiinpanoja tilanteissa, joissa sen pystyi tekemään huomaamattomasti.

6 Lähteet

Painetut

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Bardy, M. ym. 2007. Taide keskellä elämää. Bardy, M. Haapalainen, R. Isotalo, M. Korhonen, P. (toim.) Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Eskola, J & Suoranta, J.2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Uudistettu painos. Kirjayhtymä Oy. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Sähköiset

Von Brandenburg, C. 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisu 2008:12. Viitattu 3.4.2018 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79051/opm12.pdf>

Liikanen, H-L. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia: Ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriö 2010. Viitattu 3.4.2018 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75612/OPM1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Keravan taidemuseo. 2018. <http://www.sinkka.fi/keravan-taidemuseo/>

Lassander, M. Solin, P & Tamminen, N. 2013. Asiakkaan voimaantuminen mielenterveyspalveluissa. Tarkastelussa WHO:n voimaantumisen indikaattorit. Viitattu 6.4.2018 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116040/lassander.pdf?sequence>

Rouhiainen, L. 2015. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote. Minäkö tutkija? Johdatus laadullis-postpositiiviseen tutkimukseen. Teatterikorkeakoulu. Viitattu 13.5.2018 <http://www.xip.fi/tutkija/0401.htm>.

Backman J, Himanka J. 2007. Logos ensyklopedia. Portti filosofiaan. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry. Viitattu 15.5.2018 <https://filosofia.fi/node/2712>

Mäki, M. 2008. Toimimalla osallisuuteen. Avuksi vuorovaikutuksen ja toiminnan aktivoimiseen. Kehitysvammaliitto. Helsinki: Tikoteekki. https://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/toimimalla_osallisuuteen_web.pdf Viitattu 15.5.2018

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus. Viitattu 13.05.2018

TENK 2019. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Viitattu 20.3.2019. <https://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Vammaispalvelun käsikirja. Erityislainsäädäntö turvaa itsenäisen elämän tuen. Viitattu 16.5.2018 <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Vammaispalvelun käsikirja. Kuntoutuksen määritelmää. Viitattu 16.5.2018 <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/kuntoutus/kuntoutuksen-maaritelmiä>

Taika-hanke. 2013. Taidelähtöiset menetelmät. Helsingin yliopisto. Viitattu 3.5.2018 <https://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/taidelahtoiset-menetelmat/>

Taika-hanke. 2013. Taidetta työelämään. Helsingin yliopisto. Viitattu 13.1.2019 <https://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/files/2009/02/Taidetta-ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4n.pdf>

Roponen-Lunnas, P. 2013. Kohtaamisen taide. Yhteisötaiteen ideaaleja ja käytäntöjä. Artikkelikokoelma TAHITI 04/2013. <http://tahiti.fi/04-2013/dossier/kohtaamisen-taide-%E2%80%93-yhteisötaiteen-ideaaleja-ja-käytännöt/>

Alasuutari, P. 2007. Opetusmateriaali. Mitä on laadullinen tutkimus. Tampereen yliopisto. Viitattu 5.5.2018 http://wwwedu oulu.fi/tohtorikoulutus/jarjestettava_opetus/alasutari/mita_laadullinen_tutkimus_on.pdf

Savilahti, S. 2009. Sisulla ja sydämellä vaikka läpi harmaan kiven. Sosiaalityön pro-gradu. Tampereen yliopisto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80647/gradu03598.pdf?sequence=1>

Isola A-M., Kaartinen H., Leemann L., Lääperi R., Schneider T., Valtari, S & Keto-Tokoi, A. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehyistä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpöytä 33/2017. 67 sivua. Helsinki 2017. s 18-40. Viitattu 15.4.2019 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laitinen, L. 2017. Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen Artsequal tutkimushankeessa. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017. s. 9-14. Viitattu 12.4.2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4

Sutela, K. 2017. Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen Artsequal tutkimushankeessa. Taideyliopisto. s. 73-75 Viitattu 12.4.2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Vampo kulttuuripolitiikan strategia 2020. Opetusministeriön julkaisu 2009:12. Verkkojulkaisu. Viitattu 29.4.2019. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75641/opm12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Keravan työkeskus. 2018. Keravan kaupungin sosiaali- ja perhepalvelut. Viitattu 10.11.2018. <https://www.kerava.fi/palvelut/sosiaali-ja-perhepalvelut/ty%C3%B6keskus>

Jääskeläinen, J. 2009. Syrjäytyminen ja sepselvaltimotauti. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Numero 7. Vuosi 2009. <https://www.duodecimlehti.fi/duo98269>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Viitattu 1.5.2019. <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyden-ehkaisy>

Ikäheimo, S. 2015. Tutkimus: Syrjäytyneet nuoret ovat muita nuoria sairaampia. Potilaan lääkärilehti. <http://www.potilaanlaakarilehti.fi/uutiset/tutkimus-syrjaytyneet-nuoret-ovat-muita-nuoria-sairaampia/>

Tule luo taide. 2016-2018. Taiteen prosenttiperiaatteen laajentamisen kärkihankkeen loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:9. s. 14-16, 23, 40-60. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161481/OKM_2019_9_Tule_luo_taide.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Luovaa lystiä. 2011. Luovat menetelmät osana hoitotyötä. Lysti-projektin esittely Jyväskylän ammattikorkeakoulun verkkosivulla. Sarja: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Toim. Jussila, P. s.51. Viitattu 20.5.2019. <https://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/JAMKin-julkaisut/Julkaisuja/jamkjulkaisuja126luovaalystia/>

WHAT. Waterford healing arts trust. 2019. University hospital Waterford. Annual report 2017. <http://waterfordhealingarts.com/wp-content/uploads/Annual-Report-2017-with-financial-statements2.pdf>

Laitinen, L. 2017. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista. Turun ammattikorkeakoulun taiku sydän. Sitra artikkeli. <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-terveysvaikutuksiin/>

Häkkinen, T. 2011. Kehitysvammaisen seurakuntalaisen osallisuus kirkon kehitysvammatyössä. Pro gradu- tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110085/urn_nbn_fi_uef-20110085.pdf

Kuviot

Kuvio 1: Ensimmäinen kuvio .....Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

Kuvio 2: Toinen kuvio .....Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

Taulukot

Taulukko 1: Ensimmäinen taulukko .....Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

Taulukko 2: Toinen taulukko.....Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

7 Liitteet

Liite 1: Saatekirje haastateltaville.....	33
Liite 2: Haastattelusopimus	34
Liite 3: Teemahaastattelurunko.....	35
Liite:4 Teemoittelu taulukko	36

Liite 1: Saatekirje haastateltaville

28.10.2018

Saatekirje haastateltaville

Hei, olen Eeva Ratia sairaanhoitajaopiskelija Lohjan Laurea ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä Keravan taidemuseo Sinkan museokierroksista ja Liisa ihmemaassa näyttelyn hatuntekijän pajasta. Opinnäytetyöhön kuuluu haastattelu.

Haastatteluun osallistuminen on teille vapaaehtoista. Haastattelun tarkoituksena on kerätä tietoa siitä, mitä olette pitäneet museokäynneistä? Esitän myös kysymyksiä siitä, minkälaista oli osallistua yhteisötaideteoksen tekemiseen eli Liisa ihmemaassa hattupajaan.

Haastattelu äänitetään ja siitä kerätään tutkimukseen tarvittava tieto. Tutkimuksessa ei kerrota kenestäkään mitään henkilökohtaista tai tunnistettavaa. Äänite hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Haastattelua ei myöskään anneta kenenkään ulkopuolisen käsiin. Haastattelijalla on vaitiolovelvollisuus sekä haastattelulle on haettu Keravan kaupungilta tutkimuslupa.

Haastattelu tapahtuu Keravan työkeskuksessa torstaina 1.11 klo 12. Haastatteluun on hyvä varata kokonaisuudessaan aikaa n. 1 tunti.

Tervetuloa haastatteluun! Eeva Ratia Sairaanhoitajaopiskelija

-----

Liite 2: Haastattelusopimus

Sopimus haastatteluun osallistumisesta

Eeva Ratian opinnäytetyön ryhmähaastattelu Taidemuseo Sinkassa.

Olen lukenut saatekirjeen haastattelua koskien. Olen tietoinen haastattelun vapaaehtoisuudesta ja siitä että haastattelu äänitetään. Tiedän haastattelijan vaitiolovelvollisuudesta sekä siitä että tutkimukseen ei tule nimeäni eikä muutakaan tunnistettavaa. Haastattelu on osa opinnäytetyöhön liittyvää tutkimusta ja sillä kerätään tietoa asiakkaiden kokemuksista Kera-
van taidemuseon tapahtumiin osallistumisesta. Olen myös saanut tiedon, että äänite hävitetään tutkimuksen valmistuttua eikä sitä anneta ulkopuolisten käsiin.

Olen saanut yhteystiedot tutkijalta, jos kysyttävää tulee jälkeempään, eeva.ratia@student.lau-
rea.fi

Paikka ja aika

Allekirjoitus

28.10.2018

Liite 3: Teemahaastattelurunko

Ryhmäteemahaastattelurunko

ODOTUKSET yhteisötaideprojektista

-Olitteko saaneet etukäteen tietoa tapahtumasta? Luitko kirjeen?

-Mitä odotit, että tulee tapahtumaan?

-Miltä tuntui tulla Sinkkaan?

-Olitko jännittynyt? Mitä muita tunteita koit?

TAIDE

-Mitä taide mielestäsi on?

-Mitä eri taiteenlajeja tiedät?

-Kuka voi tehdä taidetta?

OSALLISTAVA TAIDE RYHMÄSSÄ

-Oliko helppo lähteä tekemään taidetta?

-Tykkäsitkö tehdä yhdessä muiden kanssa?

-Oliko jotakin mistä et pitänyt?

TAITEEN TEKEMINEN KOKEMUKSENA

-Miten kuvailisit taiteen tekemisen kokemusta?

-Nautitko tekemisestä?

-Saitko tarpeeksi ohjeita ja osaitko seurata niitä?

-Olisitko halunnut tehdä vapaammin?

ONNISTUMINEN JA LOPPUTULOS

-Miltä teos näytti, tuliko siitä hyvä?

-Mikä sen tekemisessä oli hienoa?

-Haluaisitko tehdä uudelleen?

TOIVEET

-Onko toiveita Sinkan tapahtumiin? Mahdollisuus antaa palautetta.

Liite:4 Teemoittelu taulukko

Aineistosta nousseita teemoja

VOIMAANTUMINEN - SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY	OSALLISUUS	KOKEMUKSET- SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY	MIELIALAAN LIITTYVÄT TEKIJÄT
<p>Oli tärkeää, että ohikulkijat huomasivat. Näyttely oli hyvin vaikuttava ja elämyksellinen osallistujille.</p> <p>Hattuideoissa tuli kivasti esiin tekijän persoonallisuutta.</p> <p>Rohkaistuna ideoita syntyi.</p> <p>Toteuttaminen kykyjen mukaan.</p> <p>Aluksi oli vaikeaa, kun ei tiennyt mitä pitää tehdä.</p> <p>Kuntoutujilta kysyttiin tasapuolisesti kaikki huomioiden.</p> <p>Hiljaisuus ja keskittyminen.</p> <p>Positiivinen ja hyvä tunnelma.</p> <p>Intensiivinen paneutuminen.</p>	<p>Aistittavissa oli yhteisöllisyyttä, kohtaamisia ja vuorovaikutusta.</p> <p>Me tehtiin yhdessä nää hatut!</p> <p>Osallistavasta opeutuksesta jäi havaintojen mukaan asiat hyvin mieleen.</p> <p>En tiennyt mitä piti tehdä mutta sitten sai neuvoja.</p> <p>Reagointi oli avointa ja peittelemätöntä.</p> <p>Osallistava kuunteleminen ja tekeminen innostavat oppimaan uutta.</p>	<p>Tämä on jännittävää.</p> <p>Kiva kun pääsee tutustumaan eri paikkoihin.</p> <p>Astuminen sisään hatuntekijän pajaan oli monelle koskettava hetki.</p> <p>Yhteisöllisyys, lämmin kohtaaminen.</p> <p>Innostunutta kommentointia.</p> <p>Perehtyminen uusiin asioihin.</p> <p>Ilmassa oli juhlan tuntua.</p> <p>Moni liikuttui.</p>	<p>Tulee hieno olo, kun katsoo taidetta.</p> <p>Se oli hauskaa ja sai mieltä muita asioita.</p> <p>Tyytyväistä hymyä näkyi monella</p> <p>Innostusta ja silmien sädehdintää.</p> <p>Virkeä ja iloinen olemus.</p> <p>Ylevyys paistoi kuntoutujien kasvoilta.</p> <p>Tulee niin hyvä mieli.</p> <p>On hauskaa, kun on hullua tekemistä.</p>